

15-Mart, 2025-yil

O‘ZBEK VA XITOIY TILLARIDA SEGMENT VA SUPERSEGMENT ELEMENTLAR

Abdullayeva Nuriya Baxodir qizi

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti ,

Sharq filologiyasi fakulteti,

Xitoy filologiyasi kafedrasi o‘qituvchisi

E- mail: nuriya_235@mail.ru

Tilshunoslikda har bir tilning fonetik tizimi segment va supersegment elementlardan tashkil topadi. Segment elementlar nutq jarayonida alohida bo‘linib chiqadigan tovush birliklari bo‘lsa, supersegment elementlar nutqning intonatsiya, urg‘u, tonallik kabi jihatlarini qamrab oladi. O‘zbek va xitoy tillari turli tillar oilasiga mansub bo‘lib, ularning fonetik tizimi va segment, supersegment elementlari o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Ushbu maqolada ushbu ikki tilning segment va supersegment elementlari taqqoslanadi.

SEGMENT ELEMENTLAR

Segment elementlar tovush tizimining asosiy qurilish birliklari hisoblanadi. O‘zbek tilida fonemalar undosh va unli tovushlarga bo‘linadi. Xitoy tilida ham segment elementlar mavjud bo‘lib, ular tovush tizimining muhim qismi hisoblanadi.

O‘zbek tilida segment elementlar

- O‘zbek tilida 6 ta unli va 24 ta undosh fonema mavjud.
- Unlilar qator va lablashish jihatdan farqlanadi.
- Undosh tovushlar portlovchi, sirg‘aluvchi, burun tovushlari kabi guruhlarga bo‘linadi.

- Bo‘g‘in tarkibi ochiq yoki yopiq bo‘lishi mumkin.

Xitoy tilida segment elementlar

- Xitoy tilida unli tovushlar ko‘proq bo‘lib, ular o‘zaro kombinatsiyalarda qo‘llaniladi.

- Undosh tovushlar soni cheklangan, lekin bo‘g‘in tarkibida muhim rol o‘ynaydi.
- Bo‘g‘inlarning tarkibida bosh undosh, unli va ba‘zan qism undoshlar mavjud.

Supersegment elementlar

Supersegment elementlar tovushlarning yuqori darajadagi xususiyatlarini belgilaydi. O‘zbek va xitoy tillari supersegment elementlar jihatidan sezilarli farqlarga ega.

O‘zbek tilida supersegment elementlar

- Urg‘u mustahkam bo‘lib, leksik ma‘noni o‘zgartirmaydi.
- Intonatsiya gapning modal va kommunikativ ma‘nosini ifodalaydi.
- Fonetik qoidalar asosida tovush o‘zgarishlari yuzaga keladi.

Xitoy tilida supersegment elementlar

- Tonallik asosiy element bo‘lib, so‘zlarning ma‘nosini farqlashga xizmat qiladi.
- To‘rt asosiy ton mavjud: baland, ko‘tariluvchi, pasayuvchi-ko‘tariluvchi va pasayuvchi.

15-Mart, 2025-yil

- Urg‘u tonallik orqali ifodalanadi.

XULOSA

O‘zbek va xitoy tillarida segment va supersegment elementlar har xil xususiyatlarga ega. O‘zbek tilida undosh tovushlar ko‘proq bo‘lib, urg‘u va intonatsiya muhim rol o‘ynaydi. Xitoy tilida esa tonallik asosiy fonologik element bo‘lib, so‘zlarning ma’nosini aniqlashda katta ahamiyatga ega. Ushbu farqlar til o‘rganish jarayonida va fonetik tadqiqotlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR:

1. Jo‘raev, M. (2010). O‘zbek tilining fonetikasi. Toshkent: Fan.
2. Xudoyberganova, D. (2015). O‘zbek tilshunosligi asoslari. Toshkent: Universitet nashriyoti.
3. Xu, Y. (2006). Chinese Phonetics and Phonology. Beijing: Peking University Press.
4. Chao, Y. (1968). A Grammar of Spoken Chinese. Berkeley: University of California Press.
5. Ladefoged, P., & Maddieson, I. (1996). The Sounds of the World’s Languages. Oxford: Blackwell Publishers.